

DACII ÎN ȚARA BÎRSEI

FLOREA COSTEA

În colecția veche a Muzeului județean Brașov se păstrează o cantitate apreciabilă de material arheologic, în special ceramică, provenit în marea sa majoritate din descoperiri întâmplătoare sau din periegheze. Rod al pasiunii foștilor custozi sau al prietenilor muzeului, adevărați îndrăgosiți de antichitatea Țării Bîrsei, colecțiile amintite numără peste 10.000 piese. Dintre acestea o pondere însemnată o reprezintă mărturiile dacice. Ele proveneau de la Bod, Brașov (Pietrele lui Solomon, Valea Răcădăului, Bartolomeu, Dealul Sprengghi, curtea vechii fabrici de acid sulfuric, Piața 23 August), Măgura Codlei (loc neidentificat), Crizbav, Cristian, Hălchiu, Hărman etc.

Este vorba de vase bitronconice, brun-negre sau roșiatice, lucrate cu mâna, în care se găsește întreg repertoriul ceramicii dacice specific acestei categorii, dar și de ceramică lucrată la roată. Ca importanță se detașează în primul rînd așezarea de la Brașov-Pietrele lui Solomon, databilă în faza clasică, ceramica fiind lucrată cu mâna sau la roată. O categorie aparte a celei lucrată la roată o formează fragmentele pictate, aparținînd stilului geometric. De subliniat că din aceeași așezare, săpată la începutul secolului nostru, au ieșit la iveală și produse metalice romane, aspect demn de relevat pentru legăturile dacilor de aici cu lumea romană încă înainte de anul 106 e.n.

Pe Dealul Sprengghi și în curtea fabricii de acid sulfuric s-au descoperit mai multe morminte, primele de incinerație, celelalte mixte, două fiind de inhumație. Este vorba probabil de necropole mai mari, dar cercetări de amploare nu s-au făcut. Și acestea aparțin fazei clasice. Aceleiași faze îi aparțin și descoperirile de mai mică amploare din Piața 23 August, Valea Răcădăului, cartierul Bartolomeu. Descoperirea de la Cristian-Brașov conține ceramică specifică fazelor a II-a și a III-a stabilite de I. H. Crișan, cea de la Hărman fazei a II-a (numai ceramică lucrată cu mâna) în timp ce aceea de la Hălchiu aparține fazei I, ca și cea de la Crizbav. Ceramica dacică de pe Măgura Codlei, încă nepublicată, se datează în faza a III-a.

Evident că, dat fiind caracterul restrîns și uneori nesistematic al punctelor menționate, nu se pot face aprecieri detaliate asupra tuturor aspectelor legate de aceste descoperiri, motiv în plus ca în toate cazurile să se reia cercetările.

Bine cunoscute sînt în schimb alte cîteva așezări în care s-au efectuat săpături în anii din urmă. Este vorba de așezarea de la Rîșnov-Cetate, Hărman, Rîșnov-Blocuri, Feldioara-Brașov ș.a.

1. **Rîșnov-Cetate.** Săpăturile de aici au început în primăvara anului 1969 și s-au desfășurat în mai multe campanii, scoțînd la iveală o cantitate impresionantă de material, cea mai numeroasă fiind ceramica.

Aceasta cuprinde cele două categorii specifice acestei forme de cultură materială dacică : lucrată cu mîna și la roată. Din prima categorie fac parte oalele zvelte, care păstrează în bună măsură aspectul bitronconic hallstattian, vasele borcan în rîndul cărora înregistrăm o mare varietate de forme și dimensiuni, unele forme aproape sferice, vasele sac, farfuriile și, nu rareori, profile identice sau aproape identice fructierelor lucrate la roată. Nu lipsesc imitațiile de ceramică greacă, în special a bolului delian. Deosebit de mare este numărul ceștilor dacice, vasul cel mai caracteristic categoriei ceramice lucrată cu mîna.

Calitatea pastei este diferită : fie bună și bine arsă, fie grosolană, cu multe impurități și arsă inegal.

Culoarea este predominant brună-cafenie dar și cenușie, ambele cu diferite nuanțe. Multe fragmente prezintă urme de ardere secundară.

La majoritatea vaselor este evidentă preocuparea creatorilor pentru ornamentare. Înregistrăm elemente de decor diferite. Cel mai des este prezent brîul alveolar, atît pe vasele mici cît și pe cele mijlocii. De remarcat că la primele el este plasat de obicei sub buză, la celelalte nefiind localizat undeva anume. La vasele înalte, pe lîngă faptul că nu are un loc stabil, brîul cunoaște și traiectorii diferite : orizontale, oblice, verticale etc. Pe cîteva fragmente de ceașcă el are formă de cîrlig întors.

Alte componente ale ornamentației sînt : brăduțul, inciziile cu unghia sau cu un bețișor, butonii de diferite forme (unii alveolați) etc. Pe multe vase motivele în relief se îmbină cu cele încizate.

De o mare varietate este și categoria ceramicii lucrată la roată.

În ceea ce privește culoarea ea nu diferă de sec. II î.e.n. rezultat al aceluiași proces de ardere incompletă. Forma principală este fructiera, atît cea cu picior înalt cît și cea cu picior scurt. S-au descoperit și două exemplare bine arse, de culoare galben-roșietică. Ceea ce atrage atenția în mod deosebit este și pictarea unor exemplare în culoarea roșie, atît în interior cît și la exterior.

Nu lipsesc celelalte forme specifice olăriei dacice lucrate la roată.

Ornamentica ceramicii lucrată la roată cunoaște în principal două tehnici : incizia și ornamentarea prin lustruire, cea din urmă redînd forme

geometrice, dispuse îndeosebi pe jumătatea superioară a vaselor. Un fenomen rar întâlnit în ceea ce privește decorul în relief este prezența brîului secționat practicat pe un fragment cenușiu lucrat la roată. Pînă acum se cunosc puține cazuri de acest gen, procedeul fiind specific ceramicii lucrată cu mîna.

Ceea ce nu credem că este lipsit de importanță este prezența în rîndul vaselor lucrate la roată a unor imitații de produse romane, cazuri similare întîlnindu-se la Poiana și în special în Pannonia.

Luată în ansamblu ceramica de la Rîșnov-Cetate se datează între sfîrșitul secolului al II-lea î.e.n. și începutul secolului II e.n.

Deosebit de bine păstrate sînt complexele arheologice din care s-au identificat numeroase locuințe, vetre, (Pl. I. 1) gropi de provizie și gropi menajere (Pl. I. 3-4). Cele mai bine conservate sînt locuințele și gropile de provizii, ambele săpate în rocă. Forma predominantă a locuinței este cea patrulateră, dreptunghiulară, adîncită cu 30—80 cm, aproape toate cu gropi de par la mijlocul peretelui sau la colțuri (Pl. I. 2). Nu lipsesc însă nici cele circulare. Formă circulară au și vetrele, unele amenajate special în afara locuinței, altele în interior.

Gropile de provizie, din care unele de dimensiuni impresionante, peste 3 m adîncime și diametru maxim, au forma de pară în timp ce cele menajere sînt mai mici și aproape cilindrice.

Nu s-a descoperit necropola, deși un indiciu poate să-l constituie locul în care s-a descoperit o fructieră cenușie folosită ca urnă și urmele unui schelet de dimensiuni mici, la antebrațul unei mîini fiind aflată o brățară de bronz cu protome de șarpe (scheletul era de copil).

În campania din anul 1972—1973 s-au descoperit și elementele de fortificație. Acestea se compun dintr-un șanț mare, practicat în apropierea actualului zid al cetății. Peretele dinspre așezare este vertical în timp ce cel opus este mult înclinat. Lărgimea la partea superioară depășește 4 m în timp ce la bază nu este mai mare de 2,50 m. La o depărtare de 30 m de acest șanț, în campania din 1973, s-au mai descoperit două valuri de pămînt despărțite de un șanț. Probabil acestea sînt mai noi, sub cel dinspre cetate găsindu-se ceramică dacică din faza clasică *in situ*.

Deosebit de important, legat de această așezare, este materialul arheologic ce demonstrează cu prisosință reluarea locuirii în perioada stăpînirii romane : s-au descoperit mai multe fragmente de ceramică romană, chiupuri identice celor din castrul de la Rîșnov, o fibulă romană databilă în secolul al II-lea e.n., un cuptor boltit etc.

Se poate spune deci că așezarea fortificată de la Rîșnov-Cetate este una din cele mai importante din Țara Bîrsei, databilă între sec. II î.e.n și sec. II—III e.n. Noi am propus identificarea ei cu CVMIDAVA dacică.

2. Așezarea de la Hărman. Cercetată de Muzeul județean Brașov în

colaborare cu Institutul de Arheologie din București, ea se află pe teritoriul C.A.P. Hărman, la poalele dealului Lempeș.

Cum de bună seamă era vorba de locuințe de suprafață din ele nu s-a păstrat aproape nimic ci numai gropi, nici acestea prea bogate în conținut.

Ca de obicei marea majoritate a materialului o formează și aici tot ceramica. Trebuie subliniată pe de o parte prezența unui număr mai mic de fragmente timpurii, iar pe de alta numărul sensibil mai mare al celor care se datează într-o perioadă mai recentă.

În general ceramica se datează între secolele III î.e.n și secolul I e.n., repertoriul ei fiind cel cunoscut. Nici aici nu lipsesc imitațiile, în special de cupe deliene decorate cu palmete și rozete ștampilate, unele din ele, databile în secolul al II-lea î.e.n. fiind întâlnite cu precădere în zona Dunării. Se cunosc și exemplare locale oarecum diferite de cele întâlnite pretutindeni în repertoriul ceramicii dacice, cum ar fi de exemplu vasul cu tub de scurgere și toartă deasupra gurii.

Ceea ce atrage în mod deosebit atenția asupra acestei așezări este constatarea că, deocamdată, ea este singura din Țara Bîrsei databilă din secolul III î.e.n pînă în momentul instaurării stăpînirii romane și legăturile, pe care le indică materialul ceramic, cu sudul și Moldova.

Tot atît de importantă este și demonstrarea continuării elementului dac în același loc, prin ceramica de puternică tradiție autohtonă, databilă în secolele III—IV e.n.

3. Așezarea de la Rîșnov-Blocuri. Situată la numai 1 km de așezarea de pe Dealul Cetății, lîngă drumul național Brașov-Bran, se extinde pe mai mult de 4 ha. Deși cea mai mare parte din locuințele, gropile de provizii și menajere, vetre, etc. se datează în sec. III—IV în cuprinsul ei s-au descoperit și mărturii certe ale prezenței dacilor. Este vorba de două locuințe (nr. 2 și nr. 3 din 1972) în care preponderentă este ceramica dacică sau de tradiție dacică. Cu ajutorul unei fibule romane de la jumătatea secolului al III-lea e.n. ea poate fi foarte bine datată în această epocă. Este vorba deci de o așezare daco-romană ale cărei caracteristici principale sînt următoarele : prezența numeroasă atît în locuințe dar mai ales în gropile de provizii a fragmentelor de chiupuri dacice sau romane, a fragmentelor ceramice dacice în asociere cu ceramică romană roșie etc. Cel mai pregnant se detașează categoriile ceramice locale cunoscute și din alte așezări din Dacia cum ar fi cele de la Soporul de Cîmpie, Obreja, Mugeni și altele. Este vorba de vase de pe care decorația este pe cale de dispariție sau mult simplificată, cu peretele mult mai subțire. În însăși varietatea olăriei se procedează la simplificare. Ceea ce ni se pare nelipsit de importanță este marea asemănare dintre chiupurile descoperite aici și

cele din castrul de la Rîșnov, ceea ce aruncă o lumină aparte asupra continuității elementului autohton și a legăturilor dacilor cu coloniștii romani, relevîndu-se deci unul din aspectele procesului etnogenezei române.

Așezarea continuă și în secolele următoare.

4. **Feldioara-Brașov.** În cursul campaniei din primăvara anului 1970, în afara mărturiilor din epoca veche și nouă a pietrei, a bronzului sau din perioada feudalismului dezvoltat, au fost scoase la lumină materiale aparținînd Latênului dacic.

Deși așezarea nu este bine delimitată, ea se întindea în principal pe actualul perimetru al cetății feudale dar și spre comuna Feldioara. A rezultat în special ceramică. În repertoriul acesteia se înscriu vase borcan și fragmente de oale mari lucrate cu mîna, de la tipuri greu de identificat. Nu lipsește ceramica lucrată la roată, cele mai numeroase fiind capacele de vas. De subliniat că între acestea sînt cîteva care imită perfect capace romane.

Se pare că această comunitate autohtonă a întreținut puternice legături cu una romană. Astfel credem că se explică prezența în context a ceramicii celor două elemente etnice : alături de cea dacică s-au găsit fragmente de ulcior, pereți de vase etc., toate romane. Acest aspect este subliniat și de perieghezele din primăvara anilor 1974 și 1975 cînd în perimetrul comunei Feldioara, în special în grădina familiei Anna Schmidt, s-au descoperit cîteva fragmente de chiupuri și străchini romane, primele fiind decorate cu val în relief și incizii circulare, analogii ale acestor vase și decor întîlnindu-se și în castrul de la Rîșnov, pentru a da numai exemplul cel mai apropiat.

O lumină aparte aruncă asupra prezenței dacilor în actuala Țară a Bîrsei descoperirile din castrul de la Rîșnov. Asupra acestora nu ne permitem însă a insista deoarece pînă în prezent au făcut-o în repetate rînduri înșiși autorii cercetărilor, atît Mihail Macrea cît și, mai nou, Nicolae Gudea și Ioan Pop. Ea trebuie însă pomenită de fiecare dată deoarece este, deocamdată, cea mai puternică și mai directă atestare a continuității elementului dac și a integrării sale sub toate aspectele în viața socială, economică și militară a provinciei.

Concluzionînd asupra celor de mai sus putem spune că în Țara Bîrsei s-au întreprins în anii din urmă o serie de cercetări arheologice care au scos la iveală numeroase mărturii ce vorbesc despre prezența dacilor pe acest teritoriu. Unele dintre ele sînt deosebit de importante, așezări civile sau fortificate, documentînd arheologic prezența în zona la care ne-am referit a dacilor cumidavensi, atestați de geograful alexandrin Ptolemeu.

Și mai important este faptul că această prezență a dacilor este acum documentată arheologic și în secolele următoare, ceea ce face imperioasă continuarea și lărgirea cercetărilor.

Rișnov-„Cetate“.
Vatră practică în rocă.

Rișnov-„Cetate“, locuință-bordei.
Se văd gropile de par.

Planșa I/a.

Rișnov-„Cetate“. Groapă menajeră.

Rișnov-„Cetate“. Aspect din timpul degajării unei gropi de provizii.

Planșa I/b.

